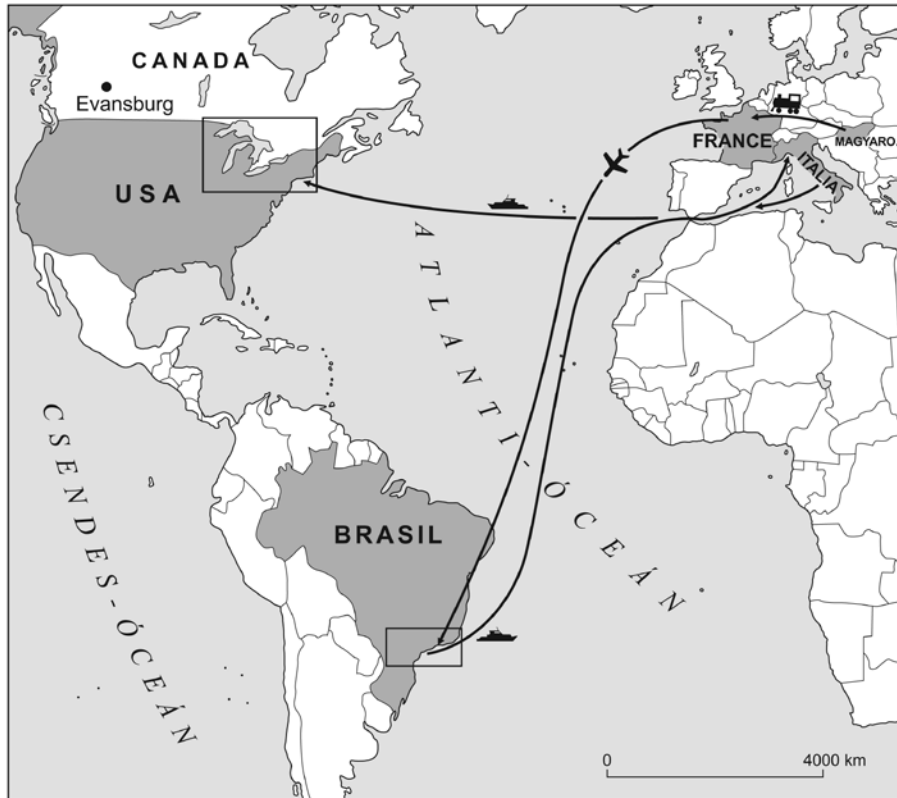

Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát
emigrációs évei

1. térkép: Kelemen Krizosztom főapát utazásai (1947–1950)
Nr. 1. The trips of Archabbot Chrysostomus Kelemen OSB (1947–1950)
Nº 1 - Viagens de D. Arquibade Chrysostomus Kelemen OSB (1947–1950)

TARTALOM

Várszegi Asztrik, Előszó	7
Bevezetés	11
Kelemen Krizosztom lemondási kísérletei és „reaktiválása”	19
Előkészületek. A kiutazás 1946 karácsonyától 1947. március 18-ig ..	43
Párizsban, São Paulóban, Rómában és Terme di Vicarellóban 1947 márciusától 1948 február végéig	53
Az Amerikai Egyesült Államokban I. periódus: 1948 márciusától 1949. augusztus 19-ig	77
Az ohioi alapítás terve: 1949. március 25.–november	95
Az Amerikai Egyesült Államokban II. periódus: 1949 augusztus 19–1950. november 7.	111
További bencés alapítási tervek Nyugaton, 1947–1950 között	121
Kelemen Krizosztom főapát halála, temetése, utódlási kérdések	131
A Magyar Bencés Kongregáció előjárói Nyugaton	145
Összegzés	151
Illusztrációk	144
Térképek	6
Függelék: Fontosabb források	153
Táblázat: Kelemen Krizosztom főapát utolsó éveinek tartózkodási helyei és a magyar bencések Nyugaton	208
Levéltári források	212
Irodalom	213
Bencés Apátságok	217
Személyek rövid életrajza	221
Névmutató	233
Helynévmutató	239
English Summary	247
Sumário português	253

Illusztrációk (oldalanként)144

1. Brazília: Árpádfalva - Colonia Árpád – iskola 1936-ban.
2. A római Szent Anzelm Prímásapátság az ősi Aventinus dombon.
Az apátkongresszus résztvevői a lebombázott Montecassino monostora előtt,
1947. szept. 19. Krizosztom főapát nincs rajta a képen.
3. Terme di Vicarello, kápolna 2014 tavaszán, elhagyott állapotban.
Terme di Vicarello gazdasági épülettel 2014 tavaszán, elhagyott állapotban.
4. Faksimile: A Szerzetesi Kongregáció 1948. nov. 18-án elutasítja az utolsó lemondást.
5. Kelemen Krizosztom és Hoffer Lipót a pittsburghi nővérek kertjében 1950 tavaszán.
6. Kelemen Krizosztom, Szalay Jeromos és Jordán Emil Pittsburghben a nővéreknél.
7. Faksimile: Kelemen Krizosztom főapát 1950. február 26-án kézzel írt levelében
kiterjeszti Békés Gellért prokurátori megbízását.
8. Kelemen Krizosztom ravatalon, a pittsburghi Szent Anna magyar templomban.
Kelemen Krizosztom sírja a Pittsburgh-Elizabethi magyar nővérek temetőjében.

Térképek

1. Kelemen Krizosztom főapát utazásai (1947–1950)1
2. Kelemen Krizosztom Franciaországban (1947. márc.– ápr.)10
3. Kelemen Krizosztom Brazíliában (1947. ápr.– aug.)10
4. Kelemen Krizosztom Olaszországban (1947. aug.– 1948. márc.)260
5. Kelemen Krizosztom az Egyesült Államokban I. (1948. márc.–1949. aug.)94
6. Kelemen Krizosztom az Egyesült Államokban II. (1949. szept.–1950. nov.)120

ELŐSZÓ

A szabadság ajándéka a történész számára a kutatás szabad lehetősége és nagy öröme. Ezzel a nagy örömmel ajánlom Rendtársaimnak, az Olvasónak, a Kutatónak a szabadság e nagyszerű bencés rendtörténeti termését, Somorjai Ádám rendtársam munkáját Kelemen Krizosztom főapátunk emigrációs évei (1947–1950) címmel.

Hálás vagyok Somorjai Ádám rendtársamnak mindazért, amit e kötet megjelenéséig rendtörténetünk forrásainak összegyűjtésében, a rendtörténetírás érdekében eddig is tett és külön azért, hogy Kelemen Krizosztom főapátunk életével foglalkozott, kiemelten is az utolsó három emigrációs éve eseményeivel. Ezen évek pontosabb ismerete nyit ablakot a bencés emigráció történetének megértéséhez, tisztázásához.

Somorjai Ádám rendtársam két évtizede Rómában él a Vatikáni Államtitkárság munkatársaként. Hivatali munkája mellett történészi képzettségét és kutatási szenvedélyét követve és kamatoztatva kiváló és megkerülhetetlen Mindszenty-kutató lett a katolikus magyar egyháztörténetírás számára, az utóbbi időben pedig – főpáti kérésre és bátorításra – a bencés rendtörténet kutatása felé fordult.

Somorjai Ádám rendtörténeti munkásságához elengedhetetlen annak ismerete és tudatosítása, hogy a Pannonhalmi Szent Benedek Rend, ma használatos nevén a Magyar Bencés Kongregáció rendtörténeti forrásanyaga nem csupán az anyamonostor levéltárában, netán a pártállami időszakot átvészelő győri Szent Maurus Perjelség levéltárában található, hanem a történeti szétszakítottság okán számos más helyen is: Rómában, a Vatikáni Levéltárban, amely már részben kutatható témánkban, a római Szent Anzelm Bencés Apátság prímásapáti levéltárában, az ott élő és egymást követő rendi prokurátorok gyűjtötte Prokurátori Levéltárban, az 1953-ban alapított braziliai Szent Gellért Apátság, az 1958-ban alapított kaliforniai Woodside Priory levéltárában, továbbá a közeli Bécsben, a Polgár Vilmos és Blazovich Ágoston rendtársaink által vezetett külföldi gazdasági ügyek hivatalának levéltárában, ezen túl pedig a szétszórásban élő rendtársak hagyatékában, esetleg más egyházi, szerzetesi intézmények levéltáraiban is. Ekkor még nem is említettem hazai közgyűjteményeink ide vonatkozó forrásait, s külön kiemelném az ÁBTL, az Állami Egyházügyi Hivatal NOL-ban őrzött anyagát. Somorjai Ádám bencés az elmúlt évek szorgalmas és következetes munkájával a felsorolt külföldi források digitalizálásával, részben rendezésével, mely munka

folyamatban van, feltárta és elérhetővé tette saját kutatása és az őt követők részére is az eddig elérhetetlen és így sokaknak ismeretlen rendtörténeti anyagot. Maga így vall erről a munkáról: „Az elmúlt esztendőök folyamán forrásbázisunk nagymértékben bővült. Első lépésként Békés Gellért és Büki Gábor prokurátori levéltárát helyeztük el, kb. ötezer tételt, a Pannonhalmi Főapátsági Levéltárban (PFL). Ezt követően, ismételt kutatóutak során összességében több mint ötezer dokumentum fényképfelvételével gyarapodott a külföldi rendtörténeti forrásbázis. Birtokunkban utóbbiakról csak digitális felvételek vannak, az eredetiket továbbra is Saint Anselm apátsága, a Woodside Priory, és São Paulo apátsága őrzi.” E nagy munka ismeretében lesz még értékesebb az az anyag és az a forrásokból élénk táruló kép, a döntések sora, mely meghatározza a Magyar Bencés Kongregáció utolsó évtizedeit és napjainkat, sőt jelenére is hatással van.

Kelemen Krizosztom főapát (1929/1933–1950) élete és munkássága átfogja a 20. századi bencés rendtörténet sorsdöntő évtizedeit, így alkalmas arra, hogy személye révén képet adjunk a magyar Bencés Rend két világháború közti és a második világháború alatti és utáni életéről, célkitűzéseiről, küzdelmeiről. Ez a cél volt szemem előtt, amikor bölcsészdoktori értekezésemet személyének szenteltem. Közvetlen gondolatom az volt, hogy készüljünk az 1996-os millenniumra, a monostor alapításának nagy dátumára, továbbá, hogy a nyolcvanas években megismerjem a közelmúltat, amely következményeiben, említés nélkül is, jelen volt mindennapi életünkben. Meg akartam ismerni Kelemen Krizosztom főapát személyiségét, akivel ötéves gyermekként a soproni bencés rendház falán elhelyezett fényképfelvételen találkoztam először. Krizosztom főapát személye vitatott volt a Rend élő hagyományában, legendák, téves ítéletek, hallgatás övezték. A pannonhalmi főmonostor folyosóján ott függ olajportréja, „titokzatos arca” mintha várakoznék, hogy az új nemzedék kérdezzen, tisztázzon, mérlegeljen, hogy a dolgok rendjében végül minden és mindenki a helyére kerüljön. Dolgozatom abban a rendtörténeti pillanatban készült – és ez szerencsésnek volt mondható –, amikor a főapát kortársai, tanítványai, akkoron fiatal rendtársai még éltek. Értekezésemet akkoron is és ma is úgy láttam és látom, hogy az adott hazai körülmények – a pártállam lazuló, de még mindig szorító ölelése – közepette, írtam az elérhetőből a leírhatót. Jóakarátú törekvés volt a személyt, a témát szóba hozni. Számos fontos forrást mellőzni kényszerültem, hiszen el sem érhettem. Ezért írtam már akkoron bevezetőm utolsó soraiként az alábbi mondatokat: „Kelemen Krizosztom személyes jellegű írásait, leveleit először 1944 őszén a nyilas házkutatások előtt semmisítették meg, maradékát pedig a világháborút

követő időszak félelme pusztította el... Jelen dolgozatunk szerény kezdet akar lenni. Ha az elkövetkezendő évek kutatásai újabb eredményeket tárnak fel, a munka további kiegészítésre szorul, megállapításait módosítanunk kell.”

A szerény kezdet teljessé tételére, a források minél szélesebb feltárására nyílt lehetőség az új szabadságban, és ezért vagyok hálás Somorjai Ádám rendtársamnak, aki kutatásával, alapos munkájával a vázlatot képpé formázta és formázza, és a történeti tények egyértelműen, világosan tanúskodnak közelmúltunkról. Látjuk többek között azt is, hogy a Magyar Bencés Kongregáció első konventuális és önálló perjelségei nem 2012-ben, hanem szinte tőlünk függetlenül, nem tudatosítva már 1953-ban és 1958-ban létrejöttek a tengeren túl.

Somorjai Ádám új kötete szerves folytatása kíván lenni a METEM 1990-ben elkezdett, de azóta nem folytatott Pannonhalmi Főapátok sorozatnak. A METEM Könyvek sorozat legelején, a 2. számban annak idején megjelent egy sorozat-igényű kötet, a Pannonhalmi Főapátok 1., ez azonban ebben a sorozatban nem folytatódott – a folytatás ez a kötet lenne, amelyet a Magyar Bencés Kongregáció 500 éves fennállása alkalmából indítunk és amely kiterjed a Kongregációt megelőző periódusra is, amikor Pannonhalmán még nem voltak főapátok. Ezért e sorozat neve most már: „Pannonhalmi Apátok és Főapátok.”

Pannonhalma–São Paulo, 2014. május 23.

Várszegi Asztrik
püspök, pannonhalmi főapát